

הנרות הללו

עם צאתו של הספר החדש בעריכתו - הנרות הללו - סוגר ניר מנוסי מעגל עם תשובה, תרבות יוון, פילוסופיה ותל אביב. ספור על חומר, רוח ונשיאת הפכים ♦ אביב מויאל

ספור החיים של ניר מנוסי, אולי כבר נתקלתם. בנו של הפזמונאי והסופר הישראלי דידי מנוסי ז"ל, עם ספור תשובה שנע בין קצה אחד למשנהו, מאושיות השמאל הישראלי שגדל על דור הפלמ"ח ועד לחיקה של היהדות והחסידות. את השנים האחרונות מעביר ניר בהרצאת שיעורי חסידות, בכתיבה ועריכה של ספרי הרב יצחק גינזבורג, בנייהול הבלוג "הרהורי תשובה" והיד עוד נטויה. בימים אלו ממש, ערב יט כסלו - ראש השנה לחסידות - מסיים ניר את עבודת העריכה של ספר חדש בנושא חנוכה, 'הנרות הללו', ומתפנה מעט לספר לנו על תובנות בנושא פילוסופיה יוונית, אקדמיה, יהדות וחסידות.

"עבורי באופן אישי הספר הזה הוא סגירת מעגל", פותח ניר את דבריו, "כיוון שהוא עוסק בנושאים בהם הייתי מונח בתחילת דרכי בתשובה". הספר החדש בנוי משמונה מאמרי התבוננות, כשכל מאמר לוקח פן אחד של ימי החנוכה ומעמיק ומקיף אותו מכל צדדיו. "התוצאה שהתקבלה היא 8 יהלומים מלוטשים מתורת הרב גינזבורג".

שתף אותנו, איך נולד הספר?

"כבר כמה שנים שבימי החנוכה הרב מוסר שיעור בימי החנוכה, כל שנה זווית אחרת של החג. השיעורים כמו תמיד מרחיבים, מעמיקים ומרתקים, וכל שנה מחדש מתעוררת אצלי המחשבה שצריך לנכס את הכל יחד לספר אחד". המפנה ממחשבה למעשה קרה השנה, כשניר החליט לקחת פסק זמן מעבודה על ספר נוסף אותו הוא עורך, ולהכנס למרוץ של עבודה בכדי שהספר יראה אור טרם ימי החנוכה הקרבים ובאים. "אלו היו כמה שבועות של שחרון חושים", משחזר ניר, "מרתון של עבודה יומם ולילה, וב"ה התוצאה נאה מאוד. חשבנו שיצא ספרון קטן, ובסופו של דבר קבלנו ספר מלא וגדוש", הוא אומר ומוסיף תודה חמה לרב יוסי פלאי, אף הוא מהכותבים של הרב גינזבורג, שסייע במלאכה המאומצת.

בכדי לעזור לנו להבין את סגירת המעגל שבספר, טורח ניר לספר לנו על תחילתו של המעגל ועוד קצת לפני. "מי שמכיר את אבא שלי קצת ואת הכתיבה שלו, יכול לשער מה היתה

האווירה בבית בו גדלתי. נולדתי במרכז ה'תרבות' הישראלית - תל אביב, וגדלתי בשכונה נחמדה בר"ג, יחד עם אבי ז"ל, אמי צילה שתבדל לחיים טובים ושתי אחיות גדולות". עם אבא פזמונאי וסופר ואמא קריקטוריסטית וגרפיקאית, לא פלא שנפשו של ניר נמשכה אחר עולם האמנות. "למדתי בתיכון לאמנויות תלמה ילין' במגמת אמנות פלסטית, ורק חיכיתי

♦ **הרגשתי שאנחנו מעופפים ביחד מעל כל שדות הידע שלמדתי באוניברסיטה והוא מראה לי הכל מחדש, הפעם מלמעלה, בזיקה לתורה ולאמונה** ♦

לצאת החוצה ולהרחיב את האופקים".

חלומות אוניברסאליים

את בית הוריו מגדיר ניר כ'בית שמאלני-ציוני' בלי זיקה ליהדות, ממנו המשיך הוא הלאה למחוזות השמאל הפוסט ציוני. "אבא שלי היה אמנם ציוני, אך מעצם היותו ליברל, הוא לא היה עסוק בלהנחיל לנו את אותם ערכים, אז אני הלכתי כבר צעד אחד קדימה. לאבא שלי למשל, הרעיון של ירידה מהארץ היה זר ומופרך, אצלי לעומת זאת זה היה חלום, להיות איש העולם הגדול. הרעיון להיות חלק ממשהו אוניברסלי שבה את ליבי". עם סיום הלימודים ופרק השירות הצבאי, יצא ניר לאנגליה ללימודי אמנות גבוהים. "בתחילה התלבטתי בין לימודי אמנות ללימודים באוניברסיטה, ובסופו של דבר החלטתי שאת השכלתי אוכל להשלים בעצמי לאורך הזמן, אבל אמנות אני צריך ללמוד באופן ממוסד". תחילה בלונדון ולאחר מכן בניו-יורק, נשאב ניר לעולמה של האמנות, כשסביבו חברים מכל העולם כולו, שחלקו איתו את אותו חלום קוסמו-פוליטי.

"הייתי מוקף באנשים מכל העולם, מכל התרבויות, היתה אוירה של אוטופיה

קוסמופוליטית שכזו, ועם הזמן חלחלה בתוכי ההכרה שבעצם אין כאן פסיפס אמיתי של תרבויות, אלא תערובת חסרת צבע. אני עצמי לא שגריר נאמן של התרבות שלי - היהדות או אפילו הישראליות - וכך גם חבריי". תחושת החוסר התרבותי, כמו גם התעוררות הרצון ללימודים יותר עיוניים הולידו בניר את הרצון לשוב ארצה ולהרשם ללימודים באוניברסיטה. "יום אחד נגשה אליי בחורה הודית-הינדואיסטית שלמדה איתי ושאלה אם אני יכול לספר לה קצת על התנ"ך. בשבילה תנ"ך היה ציור של חיות עולות לאוניית עץ גדולה ותמונה של שחקן הוליוודי מזוקן שאוחז בשני לוחות אבנים על ראש הר. הסכמתי, והתחלתי לספר לה מה שידעתי. סופו של המפגש הותיר אותי מופתע ומזועזע, מופתע ממה שאני זוכר, ומזועזע ממה שאני כלל לא יודע על התרבות שלי".

בקיץ לאחר שחזר ארצה, השתתף ניר בסמינר ערבי-יהודי ביוון. "באמצע הסמינר שמתי לב שכל הדיבור היה על לאום, לאום יהודי, לאום פלשתינאי, אבל שום מילה על דת. פניתי למארגנים ואמרתי להם שלדעתי הם מתעלמים מפן מאוד מרכזי של הנושא, הפן הדתי". מארגני הסמינר קבלו את דבריו של ניר והציעו לו להיות נציג היהדות בסמינר. "בדיוק קודם לכן, בסמסטר האחרון שלי בניו-יורק, החלטתי להרשם לקורס של 'לימודי דתות', עם כל האבסורד שבדבר, זה היה עבורי סוג של מבוא ליהדות. וכך מצאתי את עצמי יושב מול יהודים, מוסלמים ונוצרים ומסביר להם על יהדות. זו היתה חוויה חזקה מאוד עבורי".

בין תנ"ך למיתולוגיה

עם ההגעה ארצה נרשם ניר ללימודי פילוסופיה כללית באוניברסיטה העברית בירושלים. "לתל אביב לא רציתי לחזור, רק לפני זמן קצר עזבתי, וירושלים נתנה לי שני פנים שהיו חשובים עבורי. האחד, היא הרבה יותר רב-תרבותית מתל אביב, שנית, ירושלים ספוגה בהיסטוריה, דבר שהיה לי מאד חשוב". עם תחילת הלימודים שבו את ניר לימודי הפילוסופיה. "מאוד התחברתי לפילוסופיה היוונית, בעיקר לאפלטון ולאסכולה הפיתגוראית. מחד

יש בה בפילוסופיה היוונית משהו מאוד רצינולי, ומאידך יש בה לא מעט צדדים מיסטיים, על שכליים. מושגים כמו הכרה בנצחיות הנשמה, גלגולי נשמות, דיבורים על היותו של העולם רק 'צל' למציאות האמתית ועוד. ועדיין, התחושה היתה שהדברים מאוד אמורפיים ומופשטים".

"הציור שהיה לי עד אז לגבי דתיים הוא, או שאתה דתי ולא משכיל, או שאתה משכיל ואז לא כ"כ דתי, כמו דתיים רבים שהכרתי באוניברסיטה. הציור הזה השתנה אצלי כשפגשתי את ידידי הרב משה גנוט". ניר פגש את הרב גנוט, תלמיד של הרב גינזבורג, בקורס בפילוסופיה של המדע. "משה נתן לי דגם שלא הכרתי. מישהו שההשכלה עברו היא חלק מעבודת ה', ואף יותר מכך, שעבודת ה' אצלו היא המרכז ויש ביכולתה להכיל גם את ההשכלה. זה אתגר ומשך אותי. וכך התחלתי מסע ארוך של פתיחות לרוחניות בכלל, שעם הזמן הלך והתמקד ביהדות". "כיוון שהמסע שלי התרחש באוניברסיטה, ממילא הוא השתקף בנושאים אותם למדתי וחקרתי ועליהם כתבתי. התמקדתי בנושא ההשוואה בין תרבות יוון לבין, להבדיל, היהדות, ראשית התנ"ך מול המיתולוגיה ואז ספרות חז"ל מול הפילוסופיה. ראיתי שיש הרבה הקבלות הן היסטוריות והן תוכניות, ממש 'זה לעומת זה עשה אלקים'". בשונה מהנהוג באקדמיה, מחקרו של ניר לא נותר ברמת ההשוואה בלבד אלא שאף גם להנגדה. "באוניברסיטה ההשוואה במונח של הצבה זה מול זה מובילה להשוואה במונח של 'הכל אותו דבר'. במחקר שלי רציתי לומר שאכן יש הקבלות, אבל אם מתבוננים היטב גם על ההבדלים רואים

שבכל תחום היהדות מציבה דגם משוכלל ונעלה יותר. למשל, בשונה מעולמה של הפילוסופיה שבא בסתירה למיתולוגיה שלפניו, ואף בביקורת נוקבת, ביהדות רואים המשך רציף בין התנ"ך לדברי חז"ל, למרות השוני לעיתים בשפה ובמושגים. בכלל", מסביר ניר, "החשיבה של התרבות המערבית מאז בנויה על כך שכל דור סותר את דברי קודמו, תמיד יש מתח גדול ביניהם. לימים הבנתי שכך ממש מוסבר בחסידות על ההבדל בין מלכי התהו, שכל אחד עמד בפני עצמו וסתר את הקודם לו, לבין עולם התיקון שמתכלל עם ומכיל את כל מה שסביבו".

תורת חיים

"אחת מנקודות השוואה עליהן כתבתי בתזה שלי, היתה הדמיון בין כיבוש ארץ כנען בידי עם ישראל ארצה לכיבוש איי יוון בידי היוונים, שארעו בערך באותו זמן. שניהם כבשו עמים שסגדו לאילולי טבע וכוננו תרבות עליונה ומשכילה יותר. רבים כתבו על הדמיון הזה, אך אותי עניין בעיקר ההבדל. בעולם היווני האיליים דמויי החיות, שייצגו השתלבות בטבע, הוחלפו באיליים דמויי אדם, המייצגים את אידיאל כיבוש הטבע. אך ביהדות התרחשה קפיצה לאין ערוך יותר גבוהה - משתי רמות האלילות האלו לאלוקים טרנסצנדנטי הנעלה מהטבע ומהתרבות האנושית גם יחד. דוקא הקפיצה הגדולה הזו היא שאפשרה ביהדות לא רק כיבוש של הטבע, אלא גם קידוש שלו.

"כשהגעתי לרב גינזבורג והצגתי בפניו את התזה שלי, הרב ענה לי בלי להתבלבל שזה כבר כתוב בתורה, בפסוקים 'ברוך ה' א-להי שם ויהי כנען עבד למו. יפת א-להים ליפת...ויהי כנען עבד למו'. כנען מייצג את חם, את אלילי הטבע שנכחו בכל המרחב של כנען, מצרים ויוון. העובדה שגם על יפת (-יוון) וגם על שם (-היהדות) כתוב 'ויהי כנען עבד למו' פירושה ששניהם כובשים ומשעבדים את האלילות של כנען לטובת משהו נעלה יותר. ואם זה כתוב פעמיים, סימן שיש גם הבדל. מה ההבדל? הדבר רמוז בשמות ה': 'פת א-להים' ליפת' פירושו שיוון המליכה את שם 'אלקים' על האלילות, ו'ברוך ה' א-להי שם' פירושו שהיהדות המליכה את שם

'הויה', הנעלה ממנו. דברים אלו עשו עלי רושם אדיר. הנה אני משקיע ועובד על התזה הזו כ"כ הרבה זמן, והרב בא וברגע אחד מראה לי איך 'ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא': הכל רמוז בתורה. בשיחות עמו הרגשתי שאנחנו מעופפים ביחד מעל כל שדות הידע שלמדתי באוניברסיטה והוא מראה לי הכל מחדש, הפעם מלמעלה, בזיקה לתורה ולאמונה".

"כשהתחלתי להכיר את היהדות, מאוד צרם לי שרבים מתייחסים בשטחיות לפילוסופיה היוונית ומציירים את מלחמת היהדות בתרבות יוון כמלחמת הרוחניות נגד הגשמיות. הרב גינזבורג הדהד את מה שאני הרגשתי: שביוון היה גם פן גשמי וגם פן רוחני, אך שהתקוטטו זה בזה, והחינוך האמיתי של היהדות הוא נשיאת שני ההפכים האלו. בעצם זה חוט השני העובר בין מאמרי הספר - נשיאת הפכים. אפשר למצוא את זה בספר בכמה אופנים שונים. למשל, יש גם נשיאת הפכים של הניגודיות בין דמות הצדיק (המאפיינת את העולם הדתי הקלאסי), לבין דמות הגיבור (המאפיינת היום את העולם החילוני). בסיפור של חנוכה אנחנו מוצאים את שתי הדמויות מתאחדות לאחת בדמותם של החשמונאים".

את המשך הדרך מתכנן ניר לעשות עם הספר על איחוד התורה והמדע עליו הוא עובד כרגע, ובינתיים אנחנו נוכל להנות מהספר החדש על חנוכה שיושק בהתוועדות יט כסלו החגיגית שתערך השבוע בהיכל התרבות בתל אביב.

התוועדות חסידית בתל אביב, יש גם לחילונים מה לחפש שם?

"למעשה, אני מאוד שמח שאירוע כזה מגיע לתל אביב. מהנסיון וההכרות שלי בתור בעל תשובה, אני מתרשם שאנשים היום מאוד מתחברים ליהדות מהפן הרוחני שלה, משם הם מגיעים בהמשך גם לשאר ההיבטים שלה. בן אדם היום מאוד מונח בכל מה שסובב אותו, אם אמנות, אם אקטואליה, חוויה או חיפוש אישי. אין דבר שנוגע לאדם כזה יותר מאשר חסידות ופנימיות התורה, שמשוגלת להאיר לכל אחד את השכל והלב בדיוק בזווית בה הוא נמצא". ♦

